

BESEDOTVORNI POMENI IZSAMOSTALNISKIH GLAGOLOV V DALMATINOVIM BIBLIJI*

Skoraj pri sedmini od pribl. 3300 glagolov v Dalmatinovi Bibliji je s precejšnjo gotovostjo določljiva samostalniška podstava, kar dokazuje visoko produktivnost tvorbenega modela. Ugotovljeni besedotvorni pomeni kažejo pestrost, ki ne zaostaja za današnjim stanjem. Odsotnost redkih še pričakovanih odtenkov besedotvornih pomenov je prej znamenje neaktualnosti potreb kot pa tvorbene nemoči. Osnovni besedotvorni tipi so ohranili produktivnost do danes. V naslednjih stoletjih se je močneje spremenil le sestav izsamostalniških glagolov, saj so iz rabe izginjali predvsem tisti s prevzetim samostalnikom v podstavi.

With a high degree of certainty, almost one seventh of the approximately 3300 verbs in the Dalmatin Bible are analyzable as derivatives from a substantive; de-substantival derivation, then, must have been highly productive. The diversity of the word-formational meanings found in the Dalmatin Bible is no smaller than today; some shades of word-formational meanings that one might expect to find are, indeed, lacking, but their absence signifies that at the time they were not needed, it is not a sign of derivational deficiency. The basic word-formative types have remained productive even today. What has changed considerably is only the system of de-substantival verbs: many of the verbs with a borrowed substantive at their base have fallen into disuse.

0 V glagolskem besedju Dalmatinove Biblije¹ je približno pri sedmini glagolov ugotovljiva samostalniška podstava.² Tak delež dokazuje visoko produktivnost tvorbenega vzorca, številne nove tvorjenke pa kažejo, da ta tudi v drugi polovici 16. stoletja še ni začela pojenjevati. Ker je Dalmatinova Biblija najpomembnejši prevodni dosežek slovenske protestantske književnosti 16. stoletja; ker je v njej zaradi vsebinske zahtevnosti in razgibanosti pričakovano razgrnjen velik del aktivno rabljenega besednega zaklada tega časa; ker predstavlja zgledno jezikovno normo ne le za 16. ampak tudi za naslednji dve stoletji: je ugotovitve o besedotvornih pomenih in skladijskih lastnostih izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji mogoče predstavljati kot označevalne za knjižojezikovno prakso slovenskih protestantov.³

* Osnovo pričujočega (razširjenega) prispevka predstavlja eno od poglavij avtoričine magistrske naloge: Besedotvorna in semantična struktura glagola v jeziku Jurija Dalmatina, 1984 (1985).

¹ J. Dalmatin, BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Teftamenta, Slovenfki, tolmazhena, fkusi IVRIA DALMATINA. Gedruckt in der Churfürftlichen Sächfifchen Stadt Wittemberg / durch Hans Krafffts Erben. 1584. Faksimile, Ljubljana, 1968.

² Samostalniška podstava je ugotovljiva pri pribl. 240 nesestavljenih in pribl. 220 sestavljenih glagolih v Dalmatinovi Bibliji. S pomočjo kartoteke, ki jo predstavlja popolni izpis Dalmatinove Biblije, je bilo ugotovljeno tudi skupno število glagolov: pribl. 3300. Kartoteko je izdelala Komisija za historične slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

³ Ugotovitve, ki jih je v izčrpnih, sistemsko celoviti predstavitvi tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi nanizala A. Vidovič-Muha, takšno sklepanje potrjujejo. A. Vidovič-Muha, Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordningi. Slavistična revija (dalje SR) 32 (1984), 245–256, in Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6, Ljubljana, 1986, 349–374.

Ilustrativne bi lahko bile tudi pri osvetljevanju jezikovnih značilnosti zvrstno določenega besedila — biblijskega prevoda, kar pa je spet srednja zvrst 16. stoletja.

0.1 Zaradi štiristoletne časovne odmaknjenosti je ugotavljanje sestava in s tem v zvezi končnega števila izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji zapletena naloga. Otežuje jo veliko število glagolov s prevzetim samostalnikom v podstavi. Pri večini od teh se je besedotvorni proces dogajal v tujem jeziku. Pogosto jo ovira različna in težko razpoznavna stopnja zastrtosti besedotvornega pomena, sem ter tja pa še nejasna smer tvorbe oz. možnost dvojnega pojmovanja podstave (npr. *šum* — *šumeti*). V dvomnih primerih so kot vodilo upoštevani izsledki etimologije.⁴

0.2 Ugotavljanje besedotvornih pomenov je potekalo s pomočjo skladijske pretvorbe. Pri tem so bili upoštevani teoretični in metodološki dosežki sodobnega slovenskega besedotvorja.⁵ Da pa bi sinhrono določanje t. i. govorne oz. skladijske podstave in z njeno pomočjo ugotavljanje besedotvornega pomena izsamostalniških glagolov ne odvedlo predaleč od dejanskega stanja, je vzporedno teklo sobesedilno preverjanje dobljenih besedotvornopomenskih vrednosti. Pri ugotavljanju pravilnosti skladijske pretvorbe so bile v veliki meri upoštevane tudi sopomenske opisne možnosti iz Dalmatinove Biblije. Analiza je bila usmerjena predvsem na prvostopenjske izpeljanke.⁶

0.3 Pri razvrstitvi besedotvornih pomenov so upoštevani delovalniki besednozvezne skladijske podstave, njihova sklonska izraženost,⁷ različnost jedrnih glagolov ter skladijsko razmerje med jedrnim glagolom in razvijajočim členom.

1 Sam₁ + Glag

1.1 'To, kar izraža podstavni samostalnik (PoSam), je, gre, se pojavlja, pada...': *dež-i* < 'dež gre, je': tako še *rositi* in *bliskati* — *bliskati se*.⁸ Pod-

⁴ F. Bezlaj, Etimološki slovar slovenskega jezika, Ljubljana, 1976—; F. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 17. Auflage, Berlin, 1975; F. Miklošič, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wien, 1886; P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 1971—; H. Striedter - Temps, Deutsche Lehnwörter im Slovenischen, Wiesbaden, 1963.

⁵ Pomensko nespremenjeno je prevzeto tudi strokovno izrazje. Prim. J. Toporišič, Slovenska slovnica, Maribor, 1976, 109—174; Besedotvorna teorija, SR 24 (1976), 165—177; Sestavljenke in izpeljanke iz predložne/proklitične podstave v knjižni slovenščini, SR 21 (1973), 105—177; Teorija besedotvornega algoritma, SR 28 (1980), 141—151; A. Vidovič-Muha, Tipološke lastnosti besedotvorne skladnje, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture (dalje SSJLK), 20 (1984), Ljubljana, 305—319; Primeri tvorbnih vzorcev glagola, SSJLK 21 (1985) Ljubljana; prim. še razpravi, cit. v opombi 3.

⁶ Po tem merilu je glagol *odgoovoriti* sestavljenka in ne izpeljanke z besedotvornim pomenom < 'dati-odgovor'.

⁷ J. Toporišič deli glagolske besedne zveze v več skupin na osnovi vezljivosti: Nova slovenska skladnja (dalje NSS), Ljubljana, 1982, 82—113.

⁸ Ker jezikoslovna in slovaropisna teorija ne predvidevata obstoja prisojevalnih zvez z nedoločnikom tipa *dež iti*, ostajajo glagoli te skupine na besednozvezni ravni brez določljive skladijske podstave. Dokaz za to, da protestantske slovaropisne prakse tovrstni pomisleki niso omejevali, ponuja npr. zgled iz Registra, ki je dodan Dalmatinovi Bibliji: *Deshyti* (Crajnfki) *desh jiti* (Corofhki) III, CeIIIIa. Na ta primer in na problem opozarja V. Gjurin, Register 1584 kot slovaropisni dosežek.

stavni samostalnik nastopa v vlogi vršilca dejanja. Z jedrnim glagolom tvori prisojevalno razmerje. Glagoli s tem besedotvornim pomenom so v Dalmatinovi Bibliji praviloma levo in desno nevezljivi, pogosto pa dopolnjeni z okoliščinskimi pojasnili. Npr. *je deshilu na Semlo fhtirideffet dny inu fhtirideffet nozhy* (I, 5a). Prisojevalnost in vezavnost, ki sta razvidni iz posameznih primerov, pa zanesljivo odkrivata spremembo pomena.⁹ Npr. *Pole, jeft hozhem vam Kruh is Nebes deshyti* (I, 45 a); *Rofsite vy Nebeffa od osgoraj, inu vy oblaki deshite Prauizo* (II, 18 b); *Mezh ... je vŕvejzhen, de ima moriti ... inu fe blifkati* (II, 70 a). Na pomenske spremembe se odziva tudi skladenjska pretvorba: npr. *pustiti dežiti man na zemljo* < 'pustiti, da man pada kot dež / v obliki dežja na zemljo'; *meč se bliska* < 'meč oddaja bliske'. Prisojevalna in orodniškovezavna raba glagola *prašiti se* je v Dalmatinovi Bibliji izrabljena za posredovanje na biblijsko vsebino vezanega pomena 'ruvati se tako, da se dviga prah', ki je kasneje izginil iz rabe (SSK J III, 961). Njegovi sledovi so ohranjeni pri predposnem glagolu *zprašiti se* (npr. *zprašiti se v koga, v kaj*, SP 1962, 986). Pomen je v Dalmatinovi Bibliji po Lutrovem zgledu¹⁰ izvorno pojasnjen v opombi:

Dalmatin: *S'enim se metati ali rinjati pride v'ludoufkim jesiki od praha femkaj: Kakòr kadar se dva vkup mezheta, taku se vrafhy, inu je goft prah okuli nyh. Inu ima takou glas: En Mosh se je Shnym prafhil, tu je, tu je bilu enu filnu metanje, ali rinanje* (I, 21 b).

Luter: *Im Ebreischen kompt ringen vom staub her / Als wenn Zween miteinander ringen / das der staub sich erhebt vnd dicke omb sie wird. Vnd laudet so viel / Es steubet ein Man mit im / das ist / Ein hefftiger Kampf mar es* (I/85).

Tolikšna tvorbeno-pomenska skladnost med glagoli v Lutrovi Bibliji in med ustreznici v Dalmatinovem prevodu je redka. Širša primerjava obeh prevodov prav pri izsamostalniških in izpridevniških glagolih kaže precejšnjo tvorbeno samostojnost in neodvisnost od predloge.¹¹

Besedotvorni pomen, določljiv s skladenjsko pretvorbo, posredno potrjujejo tudi primeri, kjer je istorečni vršilec dejanja sobesedilno izpostavljen, docela neposredno pa npr. opis, ki ga predstavlja tvorjenki v okviru iste povedi pridružena zveza podstavnega samostalnika in prisojevalnega glagola:

1. *blisk osgoraj od Neba je blifne, inu vŕjeiti zhes vŕfe tu, kar je pod Nebom* (III, 41 b—42 a);
2. *je vrafhy, inu je goft prah okuli nyh* (I, 21 b).

SR 52 (1984), 197. Sistemsko predvidljive stavčne uresničitve tipa *dež gre, pada ...* pa potrjujejo tudi sopomenski opisi iz Dalmatinove Biblije: npr. *Elias ... je molil eno molitou, de bi neimèl desh yti, Inu nej desh fhàl na Semlo try lejta, inu sheft Mesceu* (III, 135a).

⁹ Soodvisnost pomenskih sprememb in nastopa vezljivosti prvotno nevezljivih glagolov omenja J. Toporišič v Novi slovenski skladnji, Ljubljana, 1982, 82—83.

¹⁰ Primerjava z Lutrovo Biblijo je bila izpeljana s pomočjo novejšje izdaje besedila: D. M. Luther, Biblia, Das ist die gantz Heilige Schrift Deusch auff's new zugericht, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1974.

¹¹ O tem M. Merše, Die Übersetzungskongruenz und Divergenz von Verben in der Dalmatinschen und Lutherschen Bibelübersetzung, predavanje na mednarodnem simpoziju »Ein Leben zwischen Laibach und Tübingen — Primus Truber und seine Zeit«, Tübingen, 1986 (v tisku).

Izpostava je v večini tovrstnih primerov posneta po Lutrovem zgledu.¹² Običajno je izrabljena za natančnejšo lastnostno določitev osebkca. Neredko je opravičljiva s stavčnoočlensko simetrijo, kar pomeni, da je stilno pogojena.

V tej skupini glagolov številčno prevladuje besedotvorno obrazilo *-iti*. Pri *dežiti* je bilo kasneje zamenjano z *-uvati/-ovati oz. -evati*.¹³

Podstavnii samostalnikii označujejo vremenske pojave (*blisk, dež, rosa*) ali snov (*prah*). Skupino so v 16. stol. zaokrožali glagoli, izpeljani iz samostalnikov, ki označujejo enega od časov dneva (*daniti se, nočiti se*). Npr.: *Diescit, je dani, dan gori gre* (Bohorič, AH, 1584, S 13); *es Nachtet. noctescit. nuzh je dela, je nozhy* (Megiser, 1592, k5a).

Predponskih uresničitev naštetih glagolov v Dalmatinovi Bibliji ni.

2 Glag + Sam₁

2.1 'Biti to, kar izraža PoSam': *gospod-ovati* < 'biti gospod'; *erbatii, golju-fatii, hlapčovatii, kmetovatii, kraljovatii, kurbatii, mojstriti* — *mojstrovatii, osebenjovatii, pričatii* — *pričovatii, romatii, tolmačiti* — *tolmačovatii*. V isti niz bi bilo mogoče uvrstiti še glagola *družiti se* in *gostovati se*, pri katerih je besedotvorni pomen 'biti to, kar izraža PoSam' vezan prav na so pojavljanje morfema *se*.¹⁴ Naštetii glagolii so v Dalmatinovi Bibliji rabljenii prisojevalno. Pri večini je ugotovljiva tako prehodna kot neprehodna raba. Npr.: *GOSPVD krajluje, tuga se Semla veffeli* (I, 304 a); *Bofhli ti zhes nas krajloval, inu zhes nas gofpodoval?* (I, 24 a). Med prehodnimi glagoli je več predložnih: *družiti se k (možu), gospodovati čez (ribe, nas); gostovati se z (njo), kraljovati čez (nas); kurbatii se za (ptujimi boguvi), kurbatii se z (mnogimi lotri)*. Ob povratnem glagolu *kurbatii se* je bila v rabi tudi nepovratna dvojnica *kurbatii*. Osamela pojavitev glagola *oscbenjovatii* nakazuje neprehodnost. Glagola *mojstriti* — *mojstrovatii* sta rabljena samo tožilniško, glagol *hlapčovatii* pa samo dajalniško prehodno: *hlapčovatii komu*.

Podstavnii samostalnik je v povedkovodoločilnem ujemalnem razmerju z opisnim glagolom. Vršilec dejanja oz. nosilec poteka ali stanja je ob glagolih s tem besedotvornim pomenom v Dalmatinovi Bibliji praviloma oseba. Neosebni (neživi) vršilec dejanja signalizira preneseni pomen, npr.: *dërshi svoj Isiek, de hudu negovory, inu svoja uftna, de negolufajo* (III, 121 a).

Med naštetimi glagoli pojavnostno prevladuje obrazilo *-ovati -ujem*. Če odštejemo primere, kjer takšna obraziljenost naznačuje drugotno tvorjene nedovršnike, se obrazilo številčno izenačuje z *-atii -am*: vsako se pojavlja pri petih glagolih. Obrazilo *-iti -im* je redkejše (2 glagola). Sestavljenost s pred-

¹² Prav z opazovanjem primerov, kjer je podstavnii samostalnik sobesedilno posebej izpostavljen, kar do neke mere povzroča istorečnost, je mogoče še natančneje določiti meje Dalmatinove prevodne odvisnosti oz. neodvisnosti od Lutrove predloge. Z njimi je v posameznih primerih merljiva tudi stopnja leksikaliziranosti besedotvornega pomena.

¹³ Glagol *dežovatii* je v drugačnem pomenu naveden že v Hipolitovem rökopisnem slovarju: *Diluvio. wässeren. vodenizhiti, s'vodò polivati, shkrofiti, povudnia biti, defhèviti, defhovati, popodniti* (Dictionarium trilingue, 1711/12, I.181). P o h l i n skuša z oblikovno različnostjo para *dežiti* — *dežuvatii* obseči razliko v bolj in manj omejenem trajanju dejanja: *Dèshùje defshuvatii. Es regnet immer. Pluit continuo: Defhy. Regnen. Pluere*. (Tu malu besedishe treh jesikov, 1781, D3b.)

¹⁴ Glagol *družiti koga k* v Dalmatinovi Bibliji nastopa z besedotvornim pomenom 'delati koga druga', za glagol *gostiti koga* pa je mogoče predvidevati besedotvorni pomen 'imeti koga v gosteh'.

ponami in izpredložnimi levimi obrazili izpričujejo le nekateri od naštetih glagolov: *pričati* nastopa v sestavi z *iz-*, *pre-*, *s-* in *za-*; *družiti se* s *pri-* in *z-*, glagoli *goljufati*, *mojstriti* in *tolmačiti* pa le s po enim levim obrazilom (*o-*, *pre-*, *s-*). Izhodiščnim glagolom dodana predpanska in izpredložna obrazila so spremenila predvsem njihov pomen in vidsko vrednost, vezavo pa le redko: npr. *pričati čez koga* — *izpričati kaj*. Njihov nadaljnji pomenski razvoj je neredko zabilisal jasnost besedotvornega pomena.

Podstavniki samostalniki opredeljujejo vršilca dejanja oz. nosilca poteka ali stanja glede na poklic (*kmet*, *hlapec*), vlogo ali položaj (*gospod*, *kralj*, *gost*, *erb*, *mojster*), lahko pa tudi glede načina delovanja in obstajanja (*goljuf*, *romar*).

2.2 Z osnovnim skladijskopretvorbni v zvezi ni mogoče obseči besedotvornega pomena vseh naštetih glagolov. Najpogosteje zahteva spremembo podobnostni pomen, ki je rezultat pomenskega razvoja: *kmetovati* < 'delati kot kmet' ali 'opravljati delo kmeta'. Razpoznavnost omogoča sobesedilo: *je enu Méftu pèr Murji s'malim folkom dobil, inu je ondi krajloval, kakòr en Krajl* (II, 184 b). Pri navedenem primeru je podobnostni pomen celo presežen, saj glagol nastopa s pomensko vrednostjo 'vladati'. Tu in tam je na pomenski razvoj glagola, s tem pa tudi na zastrtost osnovnega besedotvornega pomena, sobesedilno opozorjeno celo z istorečnim vršilcem dejanja oz. nosilcem stanja ali poteka. Npr.:

Dalmatin: *Skusi mene Krajlji krajlujo ... Skusi mene Viudi gofpodujo* (I, 319 b),

Luter: *Durch mich regiern die Könige ... Durch mich herrschen die Fürsten* (II/1104).

Pomenskorazvojno pričakovana motivacijska razširitev, ki jo potrjuje tudi sobesedilno preverjanje, je ugotovljiva še pri nekaterih glagolih: npr. pri glagolskem paru *pričati* — *pričovati* < 'biti priča' in 'dati/dajati pričo'. Oddaljevanje od okvirno določenega besedotvornega pomena je zaznavno tudi pri glagolih *gostovati se* in *gostovati (koga)* s pomenoma 'imeti gostijo' in 'prirediti gostijo komu'. Tudi pri glagolskem paru *mojstriti* — *mojstrovati* je leksikaliziranost pomena dosegla visoko stopnjo.¹⁵ Glagola sta danes živa le še v knjižni rabi (SSK J II, 826), njun pomenski spekter pa se s stanjem v 16. stol. ne ujema.

2.3 Besedotvorni pomen 'postati to, kar izraža PoSam' izpričuje sestavljeni glagol *posvačiti se*, varianta 'postati tak kot to, kar izraža PoSam' pa glagol *pojuditi se*. Na podobnostni pomen bolj ali manj izrazito kaže sobesedilo, zanesljivo odkrivati pa ga je mogoče tudi po primerjalni poti:¹⁶

¹⁵ Dokaz za to je tudi široka pomenska razlaga Lutrove rabe glagola, dodana sodobni žepni izdaji Lutrove Biblije: *meistern (m. Akk.) — (jds.) Lehrer sein, (jmdn.) Vorschriften machen, (etw.) in den Griff bekommen, besser tun, besser wissen, (etw.) aussetzen, bemängeln* (LB, 351*). S tovrstnimi razlagami so opremljene tiste besede iz Lutrove Biblije, ki pomensko izraziteje odstopajo od današnje rabe: prim. Worterklärungen zur Lutherbibel von 1545; v: D. M. Luther, Biblia, Das ist die gantze Heilige Schrifft Deudsch auff's new zugericht, Wittenberg, 1545, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1974.

¹⁶ S primerjalnim vključevanjem »Japljevega prevoda«, to je prvega celotnega katoliškega prevoda, ki ga je konec 18. stol. oskrbel Jurij Japelj s sodelavci, je mogoče jezikovni razvoj zanesljiveje začrtati, hkrati pa ga po dveh stoletjih tudi že preverjati.

1. Dalmatin: *ty ptuji od Rima, Iudje, inu kir fo se pojudili, Kreterji inu Araberji* (III, 61 b);
2. Dalmatin: *inu fo Stephana isvolili... inu Nikanora... kir se je bil pojubil* (III, 64 a);

Trubar: *inu Miclausha Antioskiga, kir ie od te Aydouske hti Iudouski Veri bil stopil* (Ta prvi deil tiga noviga testameta, 1557, 348);

Luter: *vnd Nicolaum den Jüdegenossen* (III/2201);

Japelj: *Inu Niklausha preobernenza is Antiohie* (10/28).

Primerjava z nemškim prevodnim zgledom nakazuje eno najbolj tipičnih ubesedovalnih razlik med Lutrom in Dalmatinom. Jedrnato Lutrovo izražanje s samostalniki, zlasti še s samostalniškimi zloženkami, je Dalmatin pogosto nadomeščal z glagolskimi opisi. Čeprav je tak postopek lahko posledica ubesedovalnih zadreg, pa je z njim jasno nakazana drugačna uporabnostna razvrstitev besedotvornih vzorcev in celo besedotvornih vrst. Na osnovi primerjanja postaja še bolj očitna živost besedotvornih vzorcev, preverljiva pa je tudi funkcionalnost njihove izrabe.

2.3.1 Med tvorjenimi glagoli v Dalmatinovi Bibliji predstavlja poseben podtip besedotvornega vzorca in pomena tvorjenka *usiriti se* <'postati sir' ali 'spremeniti se v sir'. Ločeno obravnavo opravičuje tudi sprememba razmerja med osebama v pomensko ekspresivnejše razmerje med osebo in stvarjo (PoSam označuje snov). Tudi v tem primeru se povratni glagol po besedotvornem pomenu razlikuje od nesestavljenega nepovratnega glagola *siriti*, ki ga Dalmatin v Bibliji ni rabil: <'delati sir'.

Dalmatin: *Néfi li ti mene kakòr mléku molsel, inu kakòr Sir puftil se vfiriti?* (I, 269 a);

Luter: *Hastu mich nicht wie Milch gemolcken vnd wie Kese lassen gerinnen?* (I/927).

Primerjava z Lutrom kaže, da do istorečnosti prihaja po naključju, saj je Dalmatin glagol *gerinnen* prevedel z domačo izsamostalniško ustreznico *usiriti se*.

V naslednjih stoletjih se je raba glagolov *bogovati* in *osebenjovati* močno zožala.¹⁷ Japelj ju nadomešča s sopomenkami ali s sopomenskim opisom.¹⁸ Npr.

1. Dalmatin: *boguj meni fkusi Duha tiga bogovanja* (I, 166 a);

Japelj: *Prerokúj meni s'vganuvávkim duham* (2/133);

2. Dalmatin: *Vstani inu pojdi, ti inu tvoja hišha, inu offebejnui, ker kuli morefh* (I, 207 b);

Japelj: *Vsdigni se, inu podaj se na pôt, ti, inu tvoja hišha, inu prebivaj kakòr ptuja kjer kóli samorefh* (2/447).

Iz knjižnojezikovne rabe je zaradi tuje podstave izginil glagol *erbat*. Glagol *posvačiti se* Pleteršnikov slovar še navaja (II, 177), SSKJ pa nič več. Ekspre-

¹⁷ Prvi je v SSKJ označen s *star.* (SSKJ I, 163), drugi (*osebenjkovati*) pa s kvalifikatorjem *nar.* (SSKJ III, 444).

¹⁸ M. Orožen je z natančno izdelano tipologijo leksikalnih razlik osvetlila razmerje Dalmatin — Japelj, ugotovitve pa uporabila za oceno stopnje in smeri jezikovnega razvoja v dveh stoletjih: Gramatična in leksikalna preobrazba Dalmatinovega knjižnega jezika ob Japljevem prevodu biblije (1584—1784—1802), *Protestantismus bei den Slowenen*, Wien, 1984, 153—179; Smernice knjižnega jezikovnega razvoja od Jurija Dalmatina do Jurija Japlja (1584—1784), *Jezik in slovstvo* 30 (1984/85), 217—225.

sivni predznak uporabnostno omejuje glagol *kurbati se* (SSKJ II, 532). Njegova nepovratna dvojnica je iz rabe izginila. Nekateri glagoli so pomensko zastareli (npr. *gostovati*). Besedotvorni tipi, s katerimi je bil v 16. stol. izražen besedotvorni pomen 'biti to, kar izraža PoSam', so ohranili produktivnost.¹⁹

3 Glag + Sam₄

3.1 'Delati/narediti, opravljati/opraviti, ustvarjati/ustvariti to, kar izraža PoSam': *greš-iti* < 'delati greh(e)'. Glagoli *coprati*, *kašljati*, *koreniti se* < 'gnati koren(ine)', *mašovati*, *prašiti* < 'delati praho', *ropotati* in *šumeti* so v Dalmatinovi Bibliji rabljeni samo neprehodno. Neobvezno jih spremljajo okoliščinska dopolnila: *kakòr se v'Papešhtoï vidi, de fo nyh Cerqve v'kate-rih Mašhujo, taku terdnu obsydane kakor eni Tabri* (II, 103 a).

Isti besedotvorni pomen je ugotovljiv tudi pri glagolih, za katere so poleg neprehodnih rab običajne tudi prehodne, ki so pogosto predložno izražene: *bojovati/bojovati se*: *bojovati zoper (sovražnike)/za (svetnike)*, *z (nami)* — *bojovati se zoper (hudiča)/za (tu)*, *z (Judam)*; *grešiti zoper (Gospoda)*; *igrati (Gospodu)*, *igrati (basen)/(pasijon) (tragedijo)*; *losati za (suknjo)/čez (nje)/čez (mojo sukngo)*; *ofrati (ofre) (darove)*; *pleniti (deželo)/(ajde)*; *roditi (sina) (sad)*; *ropati (živino)/(skednje)*; *šaliti se z (božjo besedo)*; *vojskovati zoper (Abimeleha)/z (Izraelom)/vojskovati se s (hudičem)*.

Besedotvornopomensko se od naštetih glagolov ne razlikujejo glagoli, ki so v Dalmatinovi Bibliji samo prehodno rabljeni: npr. *muštrati folk* < 'opravljati mušter ('pregled') koga/česa; *končati lažnike, mesto; pildati koga*.

Preverjanje stavčnih uresničitev kaže, da je besedotvorni pomen večkrat širši od izhodiščno določenega in do neke mere integralnega. Ker glagol *peniti se* hkrati označuje proces ustvarjanja in stanje, bi njegov besedotvorni pomen lahko obsegla šele razširjena pretvorba: 'delati in imeti pene'. Pri glagolu *znamenjovati se* je težko odločiti, ali je v ospredju rezultat dejanja ali njegovo podeljevanje: 'delati in dajati znamenja'. *Znamenje* kot rezultat dejanja je lahko sobesedilno tudi natančneje določeno, npr. *Ieft te snaminujem s'krishom tiğa isvelizhanja* (I, c II b). Pomenska sestavina podeljevanja je praviloma vezana na prehodne glagole, kar vodi k sklepu, da parov kot *krstiti* — *krščovati* ter *ofrati* — *ofrovati* ne opravičuje le razlika v trajanju dejanja, ampak so neredko še dodatno pomensko osmišljeni. Ponavljalni glagoli so nekoliko pogosteje rabljeni neprehodno (oz. ne tožilniško prehodno). V ospredju je glagolsko dejanje samo in zato besedotvorni pomen 'delati to, kar izraža PoSam' ne zahteva razširitve.

V skladu s povečanim številom vezavnih možnosti izsamostalniških glagolov je vse izrazitejši tudi upad skladnosti besedotvornega in leksikalnega pomena. Npr. rodilniška vezava glagola *grešiti* odkriva predkrščanski pomen glagola 'ne zadeti, miniti, izgubiti' (Bezljaj, ESSJ I, 174): *Ti ofe te potèptafh, kateri tvoih Praud grifhé* (I, 311 a). Predvidljiva je tudi zatemnitev besedotvornega pomena pri glagolu *štrikati*, ki nastopa le v zvezi *štrikati mrežo* 'plesti mrežo', in ne več < 'delati mrežo iz štrikov'.

Po skladenjskih lastnostih se mnogim od naštetih glagolov približuje tudi glagol *flancati*, čeprav se besedotvornopomensko ne izenačuje docela z njimi: < 'saditi flance'. V ospredju ni rezultat dejanja, ampak razmeščanje tega,

¹⁹ Na to kažejo primeri, navedeni v razpravi A. Vidovič-Muhe Primeri tvorbnih vzorcev glagola, SSKLJ 21 (1985), Ljubljana, 47–61 (50–51).

kar izraža podstavni samostalnik. Številne prehodne rabe kot tudi ustreznični niz iz Registra pa kažejo, da glagol nastopa v pomenu 'saditi' in da je tudi pri njem besedotvorni pomen že zastrt: *Pèrpelaj nje notèr, inu flanzaj je na tej Gorri tvoje erbfzhine* (I, 45 a); *Flanzati* (Crajnški) *safaditi* (Slovenški, Besjajzki) *faditi, v'zepiti* (Hervazki, Dalmatinški, Istrianski, Crafhki) (III, CcIV a).

Z upoštevanjem pogosteje rabljenih nadomestnih opisov iz Dalmatinove Biblije se je mogoče precej približati razumevanju besedotvornega pomena izsamostalniškega glagola v 16. stol. in predvidljivo skladijsko pretvorbo prilagoditi le-temu. Približevanje praviloma poteka z vključitvijo manj splošnega jedrnega glagola, npr. *losati* < 'metati/vreči los', in ne 'opravljati/opraviti los'.

V vlogi jedrnega glagola besedne zveze, ki kot skladijski opis nadomešča ustrezno tvorjenko, pogosto nastopa glagol *delati*. Najpogosteje se z njo izmenjuje. V Dalmatinovi Bibliji je praviloma v številčni premoči tvorjenka, torej krajša, ekonomičnejša možnost: npr. glagol *grešiti* je pogostejši kot zveza *delati greh/grehe*; *ofrati* — *ofrovati* nastopata pogosteje kot zveza *delati ofre*; *špotati se (komu)* pogosteje kot zveza *delati špot (iz koga)*. Pravo nasprotje soobstajanja dveh enakovrednih izraznih možnosti predstavljajo zveze, ki nimajo enobesedne ustreznice (npr. *delati punt*), pa tudi tvorjenke, ki ne potrebujejo opisne razbremenitve (npr. *šaliti se*).

S podstavnimi samostalniki je praviloma označen rezultat dejanja izpeljanega glagola. Pomensko so precej različni, vendar abstraktnost močno prevladuje nad konkretnostjo. Njihov razpon sega od abstraktnih pojmov (*greh*), preko oznak dejanj, procesov in stanj (*maša, igra, los, šala, rod* 'porod'), ki jih je prav tako moč izenačevati z rezultati dejanj izpeljanih glagolov, do konkretnih predmetov (*koren*).

V ospredju sta besedotvorna tipa *-iti -im* in *-ati -am*. Pojavnostno sta precej približana (11 : 8). Tvorba z besedotvornim obrazilom *-ovati -ujem* močno zaostaja (4 glagoli). Do izrazitejšega tekmovalnega razmerja med naštetimi tremi obrazili bi utegnili priti le, če bi glagoli *pleniti* in *plenjati* — *plenjovati*, kjer nastopajo ob isti podstavi, ne bili v tako izrazitem številčnem neravnovesju (16x : 3x — 2x). Glagol *šumeti*, ki je skupini zaradi možnosti dvojnega pojmovanja podstave dokaj pogojno pripojen,²⁰ izpričuje še *-eti -im*.

Glagoli s tem besedotvornim pomenom so v Dalmatinovi Bibliji prisojevalni. Razen glagolov *koreniti se* in *šumeti* vsi nastopajo z osebnimi vršilci dejanja oz. nosilci poteka ali stanja. Vzporedne brezosebne rabe so redke, npr. *Sakaj s'Boshjo beffedo je nej fhaliti* (II, 196 b). Netipični vršilec dejanja, predmet ali okoliščinsko dopolnilo zanesljivo opozarja na pomensko spreminjanje, npr.: *ty odtéti od Hifhe luda ... bodo se fpet pod se, korenili, inu nad se fad nefli* (II, 15 a) (v vlogi vršilca dejanja se namesto rastline pojavlja človek); *Pole, njega Duh popada, inu on sdajci vpye, inu ga tèrga, de se pejni* (III, 36 b) (tekočina → človek); *Inu njegova fhtima, kakòr velike vodé fhumé* (III, 138 a) (premik od tipičnega k netipičnemu je nazorno izpeljan z neokrnjeno primero).

Istorečnost, ki nastaja z izpostavo podstavnega samostalnika, je tudi pri glagolih s tem besedotvornim pomenom najpogosteje izrabljena za kakovostno

²⁰ Tudi nekatera druga razmerja glagolov in samostalnikov (npr. *kašljati* — *kašelj* in *ropotati* — *ropot*) niso povsem izčiščena glede smeri tvorjenosti.

ali vrstno določitev. Praviloma je usmerjana s prevodno predlogo. Npr. Dalmatin: AKU gdu vidi fvojga Brata *gréfhiti en greh, nikar k'fmèrti* (III, 126 a) — Luter: so jemand sihet seinen Bruder *sündigen eine sunde /nicht zum tode* (III 2430). Nasprotno pa izpostava podstavnega samostalnika ob *ropati* ne pomeni pomenske izenačitve, saj samostalnik označuje to, kar je bilo pridobljeno z ropanjem: *le lamuzh Shivino inu roup téh Mést, fmo nam rupali* (I, 102 a). V Japljevem prevodu tvorjenko iz Dalmatinove Biblije pogosto zamenjuje sopomenski opis (prim. prevod citiranega primera: *Kateri vej, de njégov brat en greh ftury, kateri ni sa fmèrt* (10/544, (1786)).

Levo obraziljenim glagolom *zaokrožiti*, *zajeziti*, *zmiriti* ustrezajo le tvorbe z dovršnim jedrnim glagolom: *za-krož-iti* <'narediti krog'. Ti glagoli v Dalmatinovi Bibliji nastopajo sami, brez izhodiščnih nesestavljenih nedovršnikov. Na predponsko ali predložno levo obrazilo so poleg funkcije izražanja dovršnosti vezane še druge pomenske vrednosti, ki jih oddaljujejo od izhodiščnih glagolov.

Do danes je iz knjižne rabe izginilo veliko glagolov s prevzetim samostalnikom v podstavi (npr. *coprati*, *losati*, *muštrati*). Nekateri se uporabnostno niso okrepili in so še naprej ostali na obrobju (npr. *flancati*, *štrikati*). Drugi so potrjevali produktivnost besedotvornega vzorca z nadaljnjim levim obraziljenjem. Glagol *koreniti* je nadomestila tvorjenka iz izpeljane podstave: *koreniniti*.

Najbogatejšo levo obraziljenost izpričujejo glagoli *grešiti* (*po-*, *pre-*, *z-*), *koreniti* (*iz-*, *o-*, *u-*) in *deliti*, ki je prisoten tudi v številnih glagolskih kalkih (*raz-*, *u-*; *narazenrazdeliti* itd.). *Coprati* ima edini od glagolov s prevzeto podstavo ob sebi dva dovršnika, nastala z levim obraziljenjem (*ob-*, *pri-*). Sestavljivost s po eno predpono izpričujejo glagoli *roditi* (*pre-*), *znamenovati* (*za-*), *kašljati* (*od-*), *pleniti* (*o-*), *ropati* (*ob-*). Leva obraziljenost podstavne glagole pomensko spreminja, menja pa tudi njihov vidski pomen. Izrazitejša sprememba besedotvornega pomena nastopa pri glagolu *izkoreniti* <'odstraniti s korenem'. Razumevanje prenesenega pomena je v Dalmatinovi Bibliji olajšano z robno opombo: *taku hozhem jeft nje *iskoreniti is moje deshele, katero fim jeft nym dal* (I, 237 b) — **cillu satréti*. Ista pomenska vrednost je ob glagolu *auswurtzeln* omenjena kot značilnost Lutrove rabe: *auswurtzeln — völlig vernichten* (LB. 307*).

Pri glagolih *obcoprati* (*koga*) in *obšrangati* (*mesto*) je ugotovljiva sprememba besedotvornega pomena: *coprati* <'delati copre' — *obcoprati* (*koga*) <'obdati (*koga*) s copri'; *šrangati* <'postavljati šrango/šrange' — *obšrangati* (*mesto*) <'obdati (*mesto*) s šrangami'.

3.1.1 Delati/narediti iz česa to, kar izraža PoSam ali spreminjati/spremeniti kaj v to, kar izraža PoSam: *del-iti* (*deželo*) <'spreminjati deželo v dele'; tako še *polovičiti* in *razkrušiti* <'spremeniti v kruh(e)' ('drobec, gruda, kepa', Bezljaj, ESS J II, 104). Npr. *my némamo leta S. Sacrament refkrušhiti ali polovizhiti* (I, c II a). Glagol *razkrušiti* danes učinkuje besedotvorno nemotivirano. Stopnja zastrtosti besedotvornega pomena v 16. stol. ostaja uganka. Glagol *polovičiti* je izpeljan iz tvorjene podstave (*pol* > *polovica*). Oznaka *knj.* v SSK J kaže, da danes ni več splošno rabljen (SSK J III, 780). Podstavniki samostalniki v vseh treh primerih označujejo del celote. Zaznaven je en sam besedotvorni tip: *-iti -im*. Pojavitev tretjega delovalnika, ki je skladijsko izpeljana z dajalniško ali predložno tožilniško vezavo izsamostalniškega gla-

gola, kaže, da je besedotvorni pomen treba razširiti s pomensko sestavino dajanja: *Inu ta zhas pride, de on /voim otrokom ima erb/zhino deliti* (I, 111 a); *Po Sabboti fo ony ta roup dilili mej vboge, vduve inu firote* (II, 200 a). Zveza *deliti kaj s kom*, dobljena na osnovi primerov, kjer je pomenskorazvojno v ospredje pomaknjeno stanje (npr. *Eleazar... Dely s'Iosuam red Kanaan/ko deshelo* (I, XIV b)), pa narekuje pretvorbo 'imeti del'.

3.1.2 'Izločati to, kar izraža PoSam': *solz-iti se* < 'izločati solze'. Poleg glagola *solziti se* je sem mogoče uvrstiti še glagol *gnojiti se*, ki se po besedotvornem pomenu razlikuje od glagola *gnojiti (kaj)* < 'dajati (čemu) gnoj'. Besedotvorni pomen je v Dalmatinovi Bibliji šibko zastopan. Predstavljata ga le dva redko rabljena glagola (vsak od njiju ima dve pojavitvi). Glagola sta tvorbeno izenačena, saj obrazilo *-iti -im* izpričuje isti besedotvorni tip. Podstavni samostalnik v obeh primerih označuje snov. V ospredju je izločanje tega, kar izraža PoSam. Proces nastajanja je potisnjen v ozadje. Z njegovo implicitno prisotnostjo pa je vendarle opravičena uvrstitev besedotvornega pomena. Oba glagola sta povratna in neprehodna.

Primerjava z Lutrovo Biblijo pri glagolu *solziti se* odkriva obe skrajni možnosti enosmerno odvisnega prevodnega razmerja: enako besedotvorno strukturiranost nemške in slovenske ustreznice ter premišljeno nadomestitev predstavno tuje fraze z besedotvornopomensko razvidno domačo enobesedno ustreznico.

1. Dalmatin: *ali moje oku je h'Bugu folsy* (I, 271 a);

Luter: *Aber mein auge threnet zu Gott* (I/934);

2. Dalmatin: *Inu Iesus je je folsil* (III, 54 a);

Luter: *Vnd Jhesu giengen die augen ober* (III/2164).

Levo obraziljenost izpričuje le glagol *gnojiti: pognojiti (drevo)*. S tožilniško vezavo je skladijsko opozorjeno na spremembo besedotvornega pomena: *pognojiti (drevo)* < 'dati gnoj' (drevesu).

3.1.3 'Izrekati izreči, govoriti to, kar izraža PoSam': *graj-ati* < 'izrekati grajo'; tako še *marinjovati, panati — panovati, rotiti, svariti, štrafati — štrafovati, tadelati*. Glagol *klagovati* je mogoče le pogojno šteti zraven. Skladijska pretvorba pri njem ni izvedljiva, ker podstavni samostalnik v slovenščino ni bil prevzet. Osnovno motivacijsko razmerje je tako omejeno le na izhodiščni jezik. Zvezi *apelirati na cesarja* bolj ustreza pretvorba < 'nasloviti apel na cesarja'. Podstavni samostalniki so izrazi z abstraktno vsebino (*apel, pan, rota, svar, tadel*). Vršilci dejanja so praviloma osebe. Odstopi, ki jih predstavljajo posebitve neživega — predmetnosti ali abstraktnega, so redki. Npr.: *Inu nje vrata bodo shalovala inu klagovala* (II, 2 b). Možne so tudi neosebne rabe, vendar so zaradi redkega pojavljanja le obrobne pomena: npr. *katere Buqve je mogo tadelati* (III, 132 b). Razen glagola *marinjovati*, ki je kot koroški izraz naveden samo v Registru, in osamele pojavitve glagola *panati* so vsi ostali v prvi vrsti rabljeni prehodno: *grajati (delu)*; *klagovati (koga)*; *klagovati čez (viude)*; *klagovati nad (kom)*; *klagovati po (tebi) (pšenici)*; *panovati (cesarje) (kače)*; *rotiti (tebe)*; *štrafati (norce) (pregrehe)*. Živost oz. neživost predmeta za ta besedotvorni pomen ni pomembna. Neprehodnost je vzporedno zaznavna le pri nekaterih glagolih: npr. *Vy beffede smifhlapate, de le tadelate* (I, 268 a). Besedotvorni pomen ni vezan na en sam besedotvorni tip. Poleg obrazila *-ati -am* (4 glagoli) je ugotovljiva še tvorba z *-iti -im* in *-ovati -ujem* (po dva glagola) ter s prevzetim obrazilom *-irati -iram*. Se-

stavljenost s predponami, ki pušča besedotvorni pomen nedotaknjen, izpričujeta le glagola *svariti* in *štrafjati* — oba s predpono *po-*. Glagola *tadlati* in *grajati* sta bila ožji sopomenki. Pogostnostno nista bili uravnoteženi, saj je razmerje 9 : 5. Medsebojno pojasnjevanje, ki je bilo z dodano robno opombo strogo enosmerno izpeljano, je bilo verjetno utemeljeno z ambicijo izrazne bogatitve jezika,²¹ ki razvojno omogoča izločitev manj ustreznega. Npr.: *kateri so njega *tadlali* — **grajali* (II, 143 a). Pomenski premiki, ki so bili v nemščini opravljeni v kasnejšem času in na katere kaže potrebna razlaga,²² v slovenščini niso bili vezani na tvorjenko z isto podstavo, saj jo je raba zaradi tujega izvora zavrgla. Podobna usoda je iz istega razloga zadela tudi glagole *klagovati* ter *štrafati* — *štrafovati*. Glagol *panati* danes spremlja pridih zastarelosti (SSK J III, 517). Intenzivna raba glagola *svariti se* v pomenu 'kregati se' se je končala s protestantskim obdobjem (Pleteršnik, II, 604). To dokazuje tudi primerjava s Japljevim prevodom.

Dalmatin: *IEft se moram vfelej s'vami inu svafshih otruk otruki svariti* (II, 28 a);

Japelj: *Sa tó se bóm fhe s'vami praval, rezhe Gospód, inu se bóm s'vafhimi otrózmi pognál* (6/209).

Podstavno preoblikovani glagol *marnjati* še naprej ostaja na uporabnostnem obrobju (v SSK J II, 696, je opremljen s pojasnilom *nar. koroško*).

Besedotvorni pomen glagola *svariti se* (< 'biti v svaru') se ne ujema z besedotvornim pomenom glagola *svariti*, kar je razločljivo tudi z optostjo na pomenskorazvojno povezane, različne pomenske vrednosti podstavnega samostalnika ('prepir', 'kazen'). Dalmatin z glagolom *svariti* pogosto prevaja *straffen* iz Lutrove Biblije, ki je današnjemu uporabniku pomensko približan z ustreznicama *tadeln* in *schelten* (*strafe* — *Tadel, Rüge, Vormurf* (LB, 373*)). Besedotvorni pomen glagolov te skupine se večinoma razteza od določitve do izvršitve tega, kar izraža podstavni samostalnik.

Izbora glagola *apelirati*, ki je uporabljen samo v robni opombi vsebinsko-povzemalne narave, ni vzpodbudila Lutrova prevodna predloga, saj v njej te opombe ni. Vzporeditev z mestom v besedilu, ki je predstavljeno kot pri-povedni mejnik in na katerega se opomba vsebinsko opira, odkriva nedvomno zavestno vzpostavljeno razmerje med mednarodnim in domačim izrazom: *Ieft klizhem na Ceffarja* — *S. Paul apelira na Ceffarja* (III, 76 a).

3.1.4 'Delati/narediti, povzročati/povzročiti komu to, kar izraža PoSam': *srd-iti* (*koga*) < 'povzročati srd' komu; *mujati* (*brate*); *raniti* (*koga*)/(*drakona*); *siliti* (*ženam*); *silovati* (*dečlu*)/(*sestri*); *sramotiti* (*hčer*)/(*sestro*); *srditi* (*mene*); *strašiti* (*vas* z *listmi*); *strahovati* (*mene*)/(*folk*); *škoditi* (*vam*); *škodovati* (*njim*)/(*duši*); *truditi* (*mojstra*); *žmagati* (*mene*)/(*gospoda*). Vsi naštetih glagoli so prehodni. Povezuje jih pomenska sestavina negativnega učinkovanja na predmet. Prehodnost je predvidljiva tudi za glagol *mučiti*, ki se brez sobesedila pojavlja v četrtem stolpcu Registra. Neprehodna raba, ki izraža

²¹ M. Orožen ugotavlja, da pojasnjevanje praviloma poteka v smeri od bolj znanega izraza k manj znanemu: Dialektalna in leksikalna interferenca v zgodovinskem razvoju slovenskega knjižnega jezika, SSJLK 19 (1983), Ljubljana, 153–175; Pomenska in stilistična izraba »Registra« v sobesedilu Dalmatinove Biblije, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6 (1986), Ljubljana, 403–425.

²² *tadeln* — *untersuchen, für mangelhaft erklären, verunglimpfen* (LB, 374*).

splošnejšo veljavnost, je redko vzporedno zaznavna: npr. *Bug rani inu os-dravi* (I, 260 b; pravilno I, 267 b); *Inu ta Mosh je njega vdaril, de ga je ranil* (I, 199 b).

V ospredju sta dva besedotvorna tipa: pogostejši *-iti -im* (10 glagolov) in redkejši *-ati -am* (3 glagoli). Obrazilo *-ovati* je izrabljeno za izražanje nedovršnosti in ponavljalnosti glagolskega dejanja, čeprav glagolski pari *siliti — silovati, škoditi — škodovati* in *žmagati — žmagovati* ne označujejo vselej pričakovane razlike v poteku glagolskega dejanja. Zato je tvorbo z obrazilom *-ovati* treba šteti za tretji besedotvorni tip te skupine glagolov, ki pa kljub nastopanju v parih nima prave izpodrinjevalne moči. Vzrok za to je nedvomno v prvotni namembnosti in v manjši številčnosti. Npr.: *Ony nebodo fhkodili ni konzhavali na vfej moji Jveti Gorri* (II, 26 a); *Sakaj jeft sim ftabo, inu nihzhe se néma podftopiti, tebi fhkodovati* (III, 71 b).

Tako vršilci dejanja kot prizadeti so običajno osebe ali živa bitja, možni pa so tudi predmeti ali poosebitve: npr. *Kaj le moja dušho shalite* (I, 271 b); *Tiga Norza ufta fama febi fhkodio* (I, 323 a). Na negativno razmerje med vršilcem in predmetom dejanja neredko kaže že samo poimenovanje vršilca dejanja (*sovražnik, ta hudobni, zoprnik* itd.).

V kasnejših stoletjih so iz knjižne rabe izginili glagoli *martrati, žmagati — žmagovati*. Izrazit upad rabe glagola *martrati* odkriva že primerjava z Japljevim prevodom:

1. Dalmatin: *Kaj le moja dušho shalite inu me martrate s'beffedami?* (I, 271 b);

Japelj: *Kakú dólgu bódete fhe moja dušho shalili, inu mene s'govorjenjam trúdili?* (3/600);

2. Dalmatin: *Ieft tebe rotim pèr Bugu, nemartraj mene* (III, 21 b);

Japelj: *Jeft te sarotym pèr Bógu, nikár me ne nadleguj* (9/170);

3. Dalmatin: *Sakaj ti tvojga Hlapza martra/h?* (I, 85 a);

Japelj: *Sakaj fi tvojmu hlapzu letó shaloft pojla?* (1/574).

Do danes ga je nadomestil glagol *mučiti*, ki je splošno rabljen, brez narečnega predznaka.

Izrazitejšo pomensko spremembo sta doživela glagola *siliti (komu)* in *silovati (koga/komu)*. V pomenski vrednosti, ki sta jo imela v 16. stoletju, ju danes nadomešča glagolski par *posiliti — posiljevati*, ki je tudi glede vidskega pomena brezhiben. Glagol *silovati* je danes živ le še v knjižni rabi (SSK J IV, 661).

Redki primeri izpostavitve podstavnega samostalnika so osmišljeni s kakovostno pojasnitvijo ali pa so razložljivi kot prevodno naključje, nastalo zaradi izrazne poenostavitve: npr. Dalmatin: *Okuli inu okuli bo ga ftrafhil nagèl ftrah, de nebo vejdel kam bi imèl pojti* (I, 271 b); Luter: *Vmb vnd vmb wird jn schrecken plötzliche furcht das er nicht weis wo er hin aus sol* (I/935—936).

3.1.4.1 Po povratnosti se od naštetih glagolov loči *groziti se*. V Dalmatinski Bibliji je rabljen samo neprehodno. Sobesedilno je lahko načinovno opredeljen: *On se je grosil moja deshelo poshgati, inu moje mlade lunake pomoriti* (II, 138 b). V pomenski vrednosti 'povzročati grozo z napovedovanjem česa neprijetnega' je glagol z morfemom *se* do danes že zastarel (SSK J I, 770).

3.1.5 'Igrati (na) to, kar izraža PoSam': *arf-ati* < 'igrati na arfo/arfe': *bobnati, lavtati, pavkati, trobentati*. *Pavkati* je zapisan samo v Registru kot koroška vzporednica osrednje znanega in knjižno rabljenega glagola *bobnati*. Na isti besedotvorni pomen je dokaj pogojno mogoče sklepati tudi pri glagolu *psalirati*, čeprav njegova podstava in besedotvorna zgradba nista docela nedvoumni. Možna je dvojna razlaga (< 'igrati na psalter' in < 'peti psalme'), ki je primerjalno preverjena in potrjena z rabami v protestantskih delih. Npr.

1. Dalmatin: *Aku je gdu dobre vole? ta puj Pfalme* (III, 134 b);
Trubar: *Ie li du dobre vole, ta Pfallirai* (Psalter, 1566, 31 a);
2. Dalmatin: *Pujte njemu eno novo peiffen, dobru njemu Pfalirejte s'glafnim vukanjem* (I, 287 a);
Luter: *Singet jm ein neues Lied / Machts gut auff Seitenspiellen mit schalle* (II/992).

Pomenska vrednost samostalnika *psalter* iz Lutrove Biblije je današnjemu uporabniku uzaveščena z razlago *Seitninstrument, Harfe* (LB, 358*). Podobno razlago je mogoče zaslediti tudi v Hipolitovem rokopisnem slovarju: *Nablium, ein Instrument der Musik pfalterium genant. pfalter, ali árfe* (Dict. I, 383). V Cigaletovem nemško-slovenskem slovarju pa nemški iztočnici *Pfalmen* sledita zvezi *psalme peti, prepevati* (II/1202). Tudi glagola *lavtati* in *trobentati* pogosteje nastopata v pomenu 'igrati' kot pa s pomensko vrednostjo 'igrati na lavto/lavte' oz. 'igrati na trobento', kar bi predstavljalo izenačitev s predvidenim besedotvornim pomenom. Pri *lavtati* na to kaže sosededilo: npr. Dalmatin: *Peuci gredo od /prejda, potle ty, kir na strunah lautajo, Mej Dezhلامي, katere bobnajo* (I, 296 a) — Luter: *Die Senger gehen vorher / Darnach die Spielleute ontter den Megden die da paucken* (II/1022), pri *trobentati* pa posredno tudi vztrajno ponavljanje istorečnega vzorca, ki je zaznaven kar pri 45 od 86 pojavitev: *inu ta, kir je s'Trobento trobental, je raven mene stal* (I, 257 b).

Izpeljava naštetih glagolov je enotno potekala z obrazilom *-ati -am*. Izjemo predstavlja le glagol *psalirati* s prevzetim obrazilom *-irati -iram*. Vsi podstavni samostalniki označujejo glasbila. Glagoli s tem besedotvornim pomenom so prisojevalni, čeprav je vršilec dejanja lahko izražen tudi samo posredno: *koku se mora vejčiti, kaj se je piskalu ali arfalu?* (III, 94 b). Praviloma so rabljeni neprehodno. Prehodnost je le redko izpričana: npr. *arfati (kaj), trobentati zoper (vas)*. Na preneseni pomen kaže značilen izbor okoliščinskih dopolnil: *Pojte inu Pfallirajte GOSPVDV u'vashim fercej* (III, 105 a, pravilno 106 a).

Vsi glagoli iz Dalmatinove Biblije, ki izpričujejo besedotvorni pomen 'igrati (na) to, kar izraža PoSam', se do danes niso ohranili. V SSKJ niso več navedeni *arfati, lavtati* in *pavkati*. Navedba glagola *pavkati* v Besedišču²³ vtisa o upadu produktivnosti ne popravlja. Naštete glagole je uporabnostno res omejevala tujost podstavnega samostalnika, čeprav sta samostalnika *pavke* in *harfa* še ostala v rabi. Njune tipične zveze kažejo, da glagola nadomeščajo sopomenski opisi: *udarjati na pavke, igrati na harfo*. Glagoli iz Dalmatinove Biblije ne zrealijo tolikšne širine besedotvornega pomena,

²³ Besedišče slovenskega jezika, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana, 1987. II, 91.

kot je ugotovljiva danes,²⁴ saj med njimi ni zgloda za odtenek 'igrati se z igralnim sredstvom'.

Sestavljenko s predpono *za-* ima ob sebi le glagol *trobentati*, ki se tudi sicer najpogosteje pojavlja. Predpona *za-* spreminja njegovo pomensko in vidsko vrednost, besedotvorni pomen pa pušča nedotaknjen.

3.2 'Dajati/dati komu/čemu to, kar izraža PoSam': *gvant-ati* (*koga*) < 'dati/dajati komu *gvant*'; *antvertati*, *arcnovati*, *celovati*, *cirati*, *darovati*, *furmati*, *imenovati*, *kronati*, *kušati/kušiti* — *kušovati*, *lonati*, *snažiti*, *svetovati*, *špižati*, *troštati*, *žegnati* — *žegnavati/žegnovati*. Vsi naštetih glagoli so levo in desno vezljivi. Npr.: *Te lazhne je on /špishal, te nage je on gvantal* (II, 148 a). Nekateri od njih poleg obvezne tožilniške prehodnosti, ki je predvidljiva tudi za glagola *antvertati* in *celovati* iz Registra, poznajo tudi dajalniško: npr. *darovati mene, darovati snubačem; left tebi darujem to Nyvo* (I, 14 b). Neprehodna raba je pri teh glagolih redko zaznavna, namenjena je poudarjanju dejavnosti vršilca dejanja: *TY pak, kir /o pezhatali, /o bily...* (I, 260 b); *Sakaj Bug nikar dar, temuzh /erce gleda, tiga kir daruje* (III, 44 a).

Podstavnimi samostalniki so tožilniško vezavni z jedrnim glagolom pretvorbenega vzorca. Najpogosteje označujejo konkretno predmetnost (*arcnije*, *dar*, *gvant*, *krona*, *špiža*), ki je običajno v sobesedilu še natančneje določena. Npr. *Ony nje /nashio slatom* (II, 177 a); *špishajte ga s'kruhom inu s'vodo* (I, 242 a). Redkejši so vsebinsko abstraktni podstavnimi samostalniki (*svet*) in tisti, ki označujejo rezultat dejanja (*kuš*). Večina podstavnih samostalnikov je tujega izvora (*arcnije*, *cir*, *furm*, *gvant*, *krona*, *kuš*, *lon*). Vsi so tudi sami bolj ali manj trdna sestavina Dalmatinovega besedišča (npr. *kuš* z dvema in *špiža* z 99 pojavitvami). Med njimi sta dva tvorjena izraza (*gvant* in *antvert*).

Vršilci dejanja ter tožilniški in dajalniški predmeti so praviloma osebe. Na preneseni pomen opozarja bodisi neosebni vršilec dejanja, netipični predmet ali s predložno zvezo izraženo sredstvo. Npr.: *Iagneta tebe gvantajo, inu Kosli ti dajo denarje k'Nyvi* (I, 327 a); *Snashite ta Prasniki s'Maji* (I, 309 b); *Kateri tebe Krona s'gnado inu s'miloftjo* (I, 305 a). Pojavitev neobičajnega vršilca dejanja oz. nosilca poteka ali stanja lahko signalizira tudi spremembo besedotvornega pomena. Npr. *te /vitle Spesde zirajo Nebu* (II, 171 a) < 'so cir neba'. Razhajanje med besedotvornim in leksikalnim pomenom je pri tovrstnih primerih pogosto veliko: npr. *Praviza inu Myr je okup kušhujo* (I, 301 a) 'dotikajo'.

Na stopnjo leksikaliziranosti pomena nekaterih glagolov je mogoče sklepati tudi iz razmerja Luter — Dalmatin. Glagol *arcnovati* v Dalmatinovi Bibliji nastopa s pomenom 'zdraviti', na kar kaže tudi prevajanje glagola *heilen* z *arcnovati*. Glagol *artzneien* iz Lutrove Biblije je sodobnemu razumevanju približan s sopomensko frazo 'mit Arznei behandeln' (LB, 304*) — 'zdraviti'. Npr.:

1. Dalmatin: *My Babel arznujemo, ali ona nezhe sdrava biti* (II, 53 b):
Luter: *Wir heilen Babel Aber sie wil nicht heil werden* (II/1372):
Japelj: *Sdrávilil /mo Bábilon, inu ny bil osdraulen* (6 417):
2. Dalmatin: *pomagaj /am sebi povrej, kakòr druge arznuje/h* (II, 160 a):
Luter: *Hilff dir vor selber ehe du andere artzneiest* (II 1776):
Japelj: *Pred bolesnio vsàmi csdravilu* (5 281).

²⁴ Prim. A. Vidovič-Muha. Primeri tvorbnih vzorcev glagola, SSJLK 21 (1985), 50; npr. *fižolčkati se, frnikolati, balinati, dominati se, žogati se*.

Oddaljitev od osnovnega besedotvornega pomena je zaznavna tudi pri glagolu *imenovati* (*koga*) < 'izreči ime' *koga* ali 'poklicati' *koga*: Dalmatin: *jeft GOSPVD, Israel/ki Bug, sim tebe pèr imeni imenoval... Ia, jeft tebe klizhem pèr tvoim imeni* (II, 18 b) — Luter: *ich der HERR der Gott Jsrael dich bey deinem namen genennet habe... Ja ich rieß dich bey deinem namen* (II/1238).

Pogosti primeri istorečnosti, ki nastajajo z izpostavo podstavnega samostalnika, se uvrščajo v vse že navedene tipe: so posledica prezrcaljenosti vzorcev iz Lutrove Biblije; nastajajo naključno, kot posledica izraznih zadržev; so hoteni, zavestno oblikovani oz. po Lutrovem zgledu zavestno vključeni v slovenski prevod, ker je z njimi vzpostavljena ritmično učinkovita stavčna simetrija. Npr. Dalmatin: *KIr Semlo gruntafh na nje grunt* (I, 305 b) — Luter: *DER du das Erdreich gründest auff seinen Boden* (II, 1054).

Številčno prevladuje izpeljava z obrazilom *-ati -am* (9 glagolov). Močna je tudi tvorba z obrazilom *-ovati -ujem* (5 glagolov), z *-iti -im* pa nekoliko zaostaja (3 glagoli).

Od naštetih glagolov v Dalmatinovi Bibliji le dva izpričujeta skromno sestavljenost s predponami: *snažiti* z *o-* in *u-* ter *špižati* z *na-*. Glagol *osnažiti* (*foje Brade nej bil ofnashil* (I, 179 a)) je motiviran z osnovnim pomenom podstavnega samostalnika, glagol *usnažiti* pa z drugim pomenom; Pleteršnik: 1. *die Sauberkeit, die Reinlichkeit*, 2. *die Zierde, der Schmuck* (II, 524). Predpone, dodane omenjenima podstavnima glagolama, ne spreminjajo njunega besedotvornega pomena. Slabo razvita predpanska tvorba je pri teh glagolih prej posledica prevzetosti podstave kot pa pojemajoče moči besedotvornega pomena, saj je ta še danes živ, tvorbeno bogat in izrazno pomnožen.²⁵ Navedeni besedotvorni pomen v Dalmatinovi Bibliji izpričuje tudi nekaj glagolov, ki nastopajo le v sestavljeni obliki: *obstrupiti ostrupiti, osemeniti*.

Pri nekaterih glagolih tudi povratnost, izražena z morfemom *se*, narekuje drugačno skladenjsko pretvorbo: npr. *arcnovati se* < 'jemati arcnije', *imenoovati se* < 'imeti/nositi ime', *svetovati se* < 'imeti svet' ('posvet').

Najopaznejša razvojna poteza, ki zadeva glagole s tem besedotvornim pomenom, je, da so iz rabe postopoma začeli izginjavati glagoli s tujim samostalnikom v podstavi. Nadomeščanje se je napovedovalo že v Dalmatinovi Bibliji,²⁶ otipljivejši rezultati pa so zaznavni po dveh stoletjih pri Japlju (prim. nadomestitve za glagol *arcnovati*). Glagol *gvantati* in podstavni samostalnik *gvant se* npr. pri Dalmatinu živahno izmenjujeta s sopomenskima ustreznicama *obleči* in *obleka*. Sopomenska izraza sta pogosto zelo premišljeno izrabljena za oblikovanje stilno učinkovitih dvodelnih formul, tako v prevodno odvisnih kot v predvodno nevzorovanih delih Biblije:²⁷

1. Dalmatin: *Sakaj on je mene oblejkel v'gvant tiga isvelizhanja, inu me je gvantal fto fuknjo te Pravice* (II, 24 b);

²⁵ Prim. A. Vidovič-Muha, Primeri tvorbnih ozorcev glagola, XXI, SSJLK 21 (1985), Ljubljana, 47–61 (51).

²⁶ O tem M. Merše, Konkurenčna razmerja glagolov v Dalmatinovi Bibliji, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6 (1986), Ljubljana, 375–388.

²⁷ Glede prisotnosti te in drugih stilnih figur v delih slovenskih protestantov prim. B. Pogorelec, Trubarjev stavek, SSJLK 8 (1972), Ljubljana, 305–321; J. Pogačnik, Jurij Dalmatin v luči stilističnih raziskav, Teze in sinteze, Maribor, 1976, 69–87.

Luter: *DENN er hat mich angezogen mit Kleidern des Heils / Vnd mit dem Rock der Gerechtigkeit gekleidet* (II/1260);

2. Dalmatin: *GVANTATI ALI OBLEIzhi je imajo ty nagi* (I, XV b).

Do danes je delno pomensko zastarel tudi glagol *snažiti*.

3.3 'Izkazovati/izkazati komu/čemu to, kar izraža PoSam': *čast-iti* koga kaj < 'izkazovati čast' komu/čemu; *slaviti*, ki se z narečno določenostjo brez sobesedila pojavlja le v Registru. Tema dvema glagoloma je pogojno mogoče dodati še *ferahitati*, ki je bil kot drugostopenjska tvorjenka s pisno in oblikoslovno prilagoditvijo prevzet iz nemščine. Predpona *fer-* razveljavlja vsebino podstavnega glagola, ki v nemščini nastopa z besedotvornim pomenom 'izkazovati aht komu'.²⁸ V Dalmatinovem jeziku do praktične besedotvorne razstavitve, ki bi jo dokazoval obstoj sopomenskih opisnih nadomestil, ni prišlo. Zelo verjetno je, da besedotvorni pomen glagola v 16. stoletju ni bil uza-veščen.

Besedotvorni obrazili *-iti -im* in *-ati -am* sta v razmerju 2 : 1. Predmeti, s katerimi se tožilniško vežeta glagola *častiti* in *ferahitati*, označujejo to, kar je vredno čaščenja ali zaničevanja. Oba glagola sta prisojevalna, s standardnim osebnim vršilcem dejanja, ki ga občasno lahko nadomesti posebitev abstraktnega: *MOdruft je Jama zhafty* (II, 162 b). Glede na enakost ali precejšnjo podobnost nadomestnih besednih zvez iz Dalmatinove Biblije bi bilo skupini mogoče pridružiti še glagol *hvaliti*: *častiti koga — dati, izkazovati komu čast; hvaliti koga — dati/dajati, peti komu hvalo*. Prav nadomestne besedne zveze kažejo, da je besedotvorni pomen vseh naštetih glagolov mejnega značaja, saj ga z drugimi besedotvornimi pomeni družijo skupne pomenske sestavine (izkazovanje — izrekanje tega, kar izraža PoSam; izkazovanje — dajanje tega, kar izraža PoSam). Povezovalno z glagoli, ki imajo soroden besedotvorni pomen, deluje tudi abstraktnost podstavnih samostalnikov, razmejevalno do glagolov z besedotvornim pomenom 'povzročiti/povzročati komu/čemu to, kar izraža PoSam' pa to, da je učinek dejanja pri eni skupini glagolov negativen za predmet, pri drugi pa pozitiven.

Povratnost pri *častiti se* in *hvaliti se* ne vpliva na spremembo besedotvornega pomena. Sestavljenost s predponami izpričuje le glagol *hvaliti*: *pohvaliti se, zahvaliti — zahvaliti se*.

V naslednjih stoletjih so glagoli iz te skupine doživeli nekaj sprememb. Glagol *ferahitati*, ki je bil v 16. stoletju brez prave tekmovalne dvojnice, so kasneje izrinili drugi glagoli (npr. *zaničevati*),²⁹ *slaviti* je postal splošno slovenski; tožilniško vezavo glagola *zahvaliti* (*zahvaliti Gospoda/Boga/kralja*) je nadomestila zveza povratnega glagola z dajalniškim predmetom: *zahvaliti se komu*.

3.4 'Jemati/vzeti to, kar izraža PoSam': *mož-iti se* < 'jemati moža', *ženiti se*. Zgolj ilustrativno, ker nista bila nikoli sestavni del uporabljane besedja, je sem mogoče uvrstiti tudi glagola *poletkovati* < 'pobirati poletke' in *repekovati* iz istega ustrezničnega niza v Registru. Tudi nekatere rabe glagola *buhrati* opravičujejo pretvorbo < 'vzeti buher'. Na takšno razumevanje bese-

²⁸ Prim. I. Kühnhold-H. Wellmann, *Deutsche Wortbildung*, Erster Hauptteil: Das Verb, Düsseldorf, 1973, 70—71.

²⁹ Npr. Dalmatin: *Inu fo ga ferahitali* (I, 155a) — Japelj: *inu fo ga saniz-huváli* (2/42).

dotvornega pomena je mogoče sklepati tudi iz sopomenskega opisa v Registru: *Buhrati* (Crajnŕki) *oshuro vseti* (Slovénŕki oli Besjázhki) (III, CcIIIb). Na osnovi pomenske vrednosti, ki jo je glagol *wuchern* imel v Lutrovi Bibliji (*gegen Zinsen Geld leihen* (393*)) in ki je razvidna tudi iz sopomenskih opisov v Dalmatinovi Bibliji (npr. *Sakaj ti mu némaŕh tooih denarju na Buher dati* (I, 76 b), je določljiv besedotvorni pomen 'dajati/dati, posojati/posoditi kaj na buher'. V tem pretvorbenem vzorcu podstavni samostalnik nastopa kot del primične sestavine in ne več kot tožilniški delovalnik.

Vsi naštetí glagoli so prisojevalni. Vršilci dejanja oz. nosilci stanja so osebe. Primeri iz Dalmatinove Biblije izpričujejo tako prehodnost kot neprehodnost (npr. *buhrati* — *buhrati kaj*, *buhrati s čim*). Podstavni samostalnik v dveh primerih označuje osebo (*mož*, *žena*), lahko pa je tudi vsebinsko abstraktnejši. Abstraktnost podstavnega samostalnika pri *buhrati* zmanjšujejo sobesedilne konkretizacije: *TI némaŕh na tvoim bratu buhrati, ni s'denarmi, ni s'ŕhpisho, ni sovfém, s'zhim je more buhrati. Na téh, kir so ptuji, moreŕh buhrati, ali nikar na tvoim Brati* (I, 118 a, pravilno 112 a).

Glagola *ženiti se* in *možiti se* izpričujejata sestavljenost s predpono *o-*. Sprememba besedotvornega pomena je predvidljiva pri nepovratno in neprehodno rabljenem glagolu *omožiti* < 'postati mož': *Obtu, kateri omoshy, ta dobru ŕtury, kateri pak neomoshy, ta bujle ŕtury* (III, 92 a), čeprav je verjetna tudi domneva, da je leksikalizacija že v 16. stoletju zastrla besedotvorni pomen.³⁰

Glagol *buhrati* se do danes ni ohranil. Podstavni samostalnik *buher* se je že v 16. stoletju izmenjeval s samostalnikoma *činž*, *obrest* in *žuh*, vendar sta bila izraza *buher* in *obrest* v Dalmatinovi Bibliji še pomensko ločena. Da gre za biblijske pomene obeh izrazov, ki jih je bilo treba uporabnikom šele uzavestiti, kaže po Lutru posneta robna opomba: *Buher imenuje tu kar se od denarju vezh vsame, kakòrje danu: Obrest pak, kadar en obog Mofh mora shitu, vinu, meŕŕu, inu drugc potrebo drashiŕhi, kakòr je vrejndu, inu kakòr Lakomnik hozhe, vseti* (I, 76 b).

Produktivnosti besedotvornih tipov pri tako majhni skupini glagolov skorajda ni mogoče ugotavljati. Osrednja glagola *ženiti se* in *možiti se* sta izpeljana z istim obrazilom (-iti), ki pa mu večje produktivnosti v okviru tega besedotvornega pomena vseeno ni mogoče pripisovati.

3.5 'Imeti, čutiti to, kar izraža PoSam' ali 'biti v tem, kar izraža PoSam'. Besedotvorni pomen se občasno dopolnjuje še s pomensko sestavino izražanja ali izkazovanje tega, kar izraža podstavni samostalnik. *Ajfr-ati* < 'čutiti ajfer' ali 'biti v ajfru': *cviblati, nidati, skrbeti, triumfirati, žalovati*. Prevladujejo povratni glagoli: *čuditi se, flisati se, gnusiti se, kumrati se, luštati se, mujati se, ofertovati se, sanjati se, sramovati se, srditi se, strašiti se*. Označevalna za to skupino je tesna povezanost z besedotvornim pomenom 'delati/narediti, povzročati/povzročiti komu to, kar izraža PoSam' (3.1.4), kamor so ti glagoli uvrščeni, kadar so rabljeni nepovratno in tožilniško prehodno. Vsi naštetí glagoli so prisojevalni. Nekaj med njimi je navidezno neprisojevalnih, ker je prvi delovalnik izražen dajalniško (*meni se je gnusŕsilu nad nymi* (I, 73 b); *ta yfzhe kar se mu lufhta* (I, 323 a)) ali pa opravlja vlogo

³⁰ Lutrov prevod: *Endlich welcher verheiratet / der thut wol / Welcher aber nicht verheiratet / der thut besser* (III/2310).

drugega delovalnika: *Inu GOSPVDA je grévalu tiga hudiga* (I, 56 b), *GO-SPVD, daj meni toifto vodo, de me nebo shejalu* (III, 49 a).³¹

Prvi delovalnik je praviloma oseba, možne pa so tudi posebitve predmetov in abstraktnih pojmov. Npr. *Inu Luna fe bo framovala, inu Sonce bo s'framotjo obftalu* (II, 9 b); *Sakaj tiga Mosha slobnost ajfra* (I, 319 a). Glagoli s tem besedotvornim pomenom so v Dalmatinovi Bibliji rabljeni prehodno in neprehodno. Prevladujejo prehodne rabe, le pri glagolih *ofertovati se* in *sramovati se* je stanje obratno. Precej glagolov je predložno vezavnih, čeprav je tudi predložnost pogosto alternativna: *ajfrati čez (koga)/(Jeruzalem)/(postave)*; *ajfrati za (Boga)/(postavo)*; *ajfrati zoper (koga)*; *cviblati na (božji gnadi)*; *gnusiti se nad (njimi)/(zanikrno špižo)*; *gnusiti se čez (koga)*; *mujati se po (njem)/(svetosti)*; *mujati se nad (kapitulom)*; *ofertovati se zoper (stariga)*; *ofertovati se s (snago)*; *skrbeti za (Jakoba)/(obeno reč)*; *skrbeti po (blagu)*; *srditi se čez (Labana)*; *srditi se s (tvojim žalbanim)*; *srditi se zoper (farje)*.

Podstavniki samostalniki označujejo čustveno stanje ali telesno počutje. Oboje je v večini primerov neugodno za vršilca dejanja oz. nosilca stanja.

Največjo produktivnost izpričuje obrazilo *-ati -am* (8 glagolov), za njim pa se razvrščajo še *-iti -im* (4 glagoli), *-ovati -ujem* (3 glagoli) ter manj produktivna *-eti -im* in tuji *-irati -iram*.

Veliko je le glasovno in oblikovno prilagojenih prevzetih glagolov, z daljšo ali krajšo tradicijo rabe in ne morda novih, zavestno tvorjenih iz tujega podstavnega samostalnika. Tudi primeri, kjer izhodišče predstavlja tuje drugostopenjske tvorjenke (*ofertovati se, grevati*), kažejo prej na prvo kot na drugo možnost. Na samo pojavitev in na pogostnost rabe nekaterih od njih je vplival Lutrov prevodni zgled. Dalmatin npr. glagol *ajfrati* uporablja z nič manj širokim pomenskim spektrom kot Luter,³² ki mu je podobno kot drugim narečno obarvanim izrazom z vključitvijo v svoj biblijski prevod zagotovil nadnarečno, knjižnojezikovno rabo.³³

Pri nekaterih glagolih iz te skupine se prav tako po primerjalni poti odkriva, kako velik ustvarjalni napor je bil potreben za ohranjanje in izrazno ustrezno podajanje biblijskih stilnih figur, za kar je predstavljal dober izziv prav Lutrova prevodna predloga. Za pomensko bližnja ali sopomenska glagola iz Lutrove Biblije je tudi Dalmatin skušal poiskati primerni ustreznici. Npr.

Dalmatin: *Nereferdi fe zhes te hude, inu neajfraz zhes te hudobne* (I, 325 b);
Luter: *ERzürne dich nicht ober den Bösen Vnd eiver nicht ober die Gottlosen* (II/1126);

Japelj: *Nikár fe ne prepíraj s'hudobnimi, tudi ne bódi grešnikam nevoftliv* (5/75).

Podobno kot na relaciji Luter—Dalmatin je tudi pri razmerju Dalmatin—Japelj pogosto opazna nadomestitev tvorjenke z opisom, ki včasih uresničuje le enega od pomenov pomensko širokega podstavnega samostalnika. Ta ča-

³¹ Glede mejnosti tovrstnih primerov prim. J. Toporišič, Nova slovenska skladnja, Ljubljana, 1982, 83—85.

³² *eivern — eifersüchtig, leidenschaftlich, zornig, neidisch sein, eifersüchtig machen über* (LB, 319*).

³³ Prim. H. Bach, Die Rolle Luthers für die deutsche Sprachgeschichte, Sprachgeschichte, Berlin-New York, 1984, II, 1440—1447.

sovni presek hkrati jasno kaže na proces zamenjavanja glagolov s tujim samostalnikom v podstavi z domačimi ustreznici.

1. Dalmatin: *Dokler Nevernik je offertuje, morajo reuni tèrpeti* (I, 282 a);

Luter: *Weil der Gottlose obermut treibet / mus der Elende leiden* (II/974);

2. Dalmatin: *tooj Ozha ... škèrby sa vaju* (I, 154 b);

Japelj: *toój ozhe ... je v'škèrbi sa vaju* (2/38).

Pri glagolih, ki jih tuji izvor uporabnostno ni omejeval, pa so do danes zastarevale in izginevale iz rabe po tujem zgledu oblikovane zveze s predlogi (npr. *skrbeti po čem*).

Le nekaj glagolov s tem besedotvornim pomenom v Dalmatinovi Bibliji spremljajo predpanske uresničitve: npr. *ajfrati — doajfrati se, čuditi se — prečuditi se, srditi se — razsrditi se, žalovati — razžalovati*. Glagol *zasramovati koga* se po besedotvornem pomenu razlikuje od glagola *sramovati se*: 'spravljati koga v sram' — 'čutiti sram'. Tudi pri vidskem paru *oskrbeti — oskrbovati koga* je leksikalizacija že zakrila povezavo z besedotvornim pomenom izhodiščnega glagola.

3.6 'Določati določiti (komu čemu) to, kar izraža PoSam': *mer-iti* < 'določati mero', *masati, vagati — vagovati* < 'določati vago' ('težo').

Podstavniki samostalniki so vsebinsko sorodni, abstraktni. Glagoli so rabljeni prisojevalno, vršilci dejanja so osebe, osebni vršilec dejanja je v posameznih primerih lahko potisnjen v ozadje, npr.: *Ali kadar se je s'Gomerjom merilu nej ta vezh nafhâl, kateri je vezh bil pobral* (I, 45 b). Vsi so tožilniško prehodni. Tipični predmeti so tisti, ki označujejo to, kar se da meriti ali tehtati: *meriti hišo, les, steno, vodo; vagovati denarje, kruh, zlato*. Z njihovo netipičnostjo je opozarjeno na pomenski prenos: *kateri te visty s'pofstavami merio* (II, 127 a). Na neprehodnost in na glagole z morfemom *se* je pogosto, vendar ne obvezno, vezana sprememba besedotvornega pomena: npr. *vagati* < 'imeti vago' (*fe nej védilu, kuliku je ta Bron vagal* (I, 235 b)). V posameznih primerih je bila oddaljenost leksikalnega pomena od besedotvornega že zelo velika, npr. *Inu on se je trykrat meril nad tém Ditetom, inu je klizal na GOSPVEDA* (I, 196 b) 'razprostrl'.

Ponovitev podstavnega samostalnika v bližnjem sobesedilu pri teh glagolih ne ustvarja istorečnosti, saj sta samostalnik, ki stoji sam zase, in tisti, ki predstavlja podstavo tvorjenke, pomensko različna: prvi označuje npr. pripravo za tehtanje, drugi pa težo (*vash Kruh se ima s'vago vagovati* (I, 77 a)).

Glagol *meriti* v Dalmatinovi Bibliji spremljajo tvorjenke *izmeriti, name-riti, odmeriti, premeriti, razmeriti* in *zmeriti*, glagol *vagati* pa *odvagati, prevagati* in *zvagati*. Leva obrazila jih pomensko oddaljujejo od izhodiščnih glagolov, na spremembo besedotvornega pomena pa ne vplivajo. V okviru tega besedotvornega pomena je tvorbeno izrazitejše samo obrazilo *-ati* (2 glagola). Obrazili *-iti* in *-ovati*, ki ga je zaradi vidske neizčiščenosti para *vagati — vagovati* le pogojno mogoče šteti zraven, pa se pojavljata vsak samo pri enem glagolu.

Glagoli *masati* in *vagati — vagovati* so v kasnejših stoletjih zaradi tujosti podstavnega samostalnika izginiili iz knjižnojezikovne rabe.

4 Glag + Sam₆

4.1 'Pokrivati/pokriti, obdajati/obdati, oskrbovati/oskrbeti kaj/koga s tem, kar izraža PoSam': *flaštr-ati* (*pct*) (< *flaštran pot*) < 'pokriti pot s flaštrom';

flikati, soliti, špuntati, šstupati, tablati, tunihati (< *tunihanje*), *žalbat*. Prav toliko je tudi levo obraziljenih glagolov, čeprav v paru nastopata le glagola *flaštrati* (*po*flaštrati) in *tablati* (*po*tablati): *obsenčiti, obšrangati, okrpati, omadežiti* — *omadežovati, opasati* — *opasovati, odpasati, pofarbati, pozlatiti, ublatiti* < 'umazati z blatom', *zasmoliti*. Izbor levih obrazil (predpon in predlogov) poteka v mejah, ki jih določa besedotvorni pomen, saj je z njimi poleg dovršnosti izražena usmerjenost na površino (*po-*) in okoli česa (*ob-/o-*). Tudi tu je v ospredju izpeljava z obrazilom *-ati -am* (11 glagolov), obrazilo *-iti -im* številčno precej zaostaja (4 glagoli). Obrazilo *-ovati -ujem* je zaznavno le pri drugotno tvorjenih nedovršnikih, zato ga v okviru tega besedotvornopomenskega odtenka ni mogoče šteti med produktivne besedotvorne tipe (*opasovati, omadežovati*).

Razvrščevalne težave ustvarjajo glagoli, pri katerih podstavni samostalniki označujejo rezultat dejanja (npr. *gruntati, gvelbati*). S tem ustvarjajo povezavo z besedotvornim pomenom 'delati/narediti, ustvarjati/ustvariti to, kar izraža PoSam', čeprav se od glagolov s tem besedotvornim pomenom ločujejo po prehodnosti. Prav zato, ker sta pogosto vzporedno zaznavni dve pomenski sestavini (npr. ustvarjanje in dajanje), absolutna razmejitev besedotvornih pomenov ni vedno možna.

Vsi naštetih glagoli so tožilniško prehodni. Predmet, s katerim se vežejo, običajno označuje stvar, le redko osebo (*flikati čerpine, mreže; po*flaštrati *pot; gruntati uto; gvelbati nebo; okrpati črevle; špuntati hišo; žalbat glavo, kamen, prebivališče, koga*). Neprehodno rabo je pri njih komaj mogoče zaslediti; če se pojavlja, je izrabljena za izražanje ekspresivnejšega pomena, ki se ne ujema več z besedotvornim pomenom, npr: *Inu aku lih Arzat dolgu na nym flika, taku vuner h'koncu letaku gre* (II, 157 b); *Tedaj je on šhe taushent komulceu meril, inu je bilu taku globoku, de néfim mogel vezh *gruntati — *brefti* (II, 83 b). Drugi primer kaže, da je Dalmatin neosnovno pomensko vrednost glagola *gruntati* skušal bralcem približati s pomočjo ustreznice, dodane na robu.³⁴

Skupino tesneje povezuje tudi konkretnost podstavnih samostalnikov, saj označujejo predmete (*flašter, krpa, šranga, tabla*), snov (*zlato*) ali pojave (*senca*). Med njimi je veliko prevzetih izrazov, ki jih Dalmatin tudi sicer uporablja (npr. *farba, flašter, štupa, žalba*).³⁵ Prav ti so v naslednjih stoletjih sprožili iskanje primernih nadomestil. Potek procesa je že po dveh stoletjih mogoče preverjati z Japljevim prevodom.

1. Dalmatin: *Inu ony fo Davida shalbali h'Krajlu zhes Israela* (I, 170 b);
Japelj: *inu Davida sa krajla zhes Israel máshejc* (2/167);
2. Dalmatin: *Kateri eniga Norza vuzhy, ta Zhèrpine flika* (II, 162 a);
Japelj: *Kdór norza vuzhy, je kakòr tá, kateri zhèrpine vòkùp fklejúje* (5/295).

Sobesedilno dodane primične sestavine, ki lastnostno določajo glagolske tvorjenke, kažejo bodisi na splošnost podstavnih samostalnikov ali pa že na

³⁴ Prim. F. Novak, Razvojne tendence v besedišču slovenskih protestantskih piscev, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6 (1986), Ljubljana, 389—402.

³⁵ M. Orožen ugotavlja, da je Dalmatin za otipljive pojave materialnega sveta imel na voljo več sinonimov domačega in tujega izvora. Za abstraktno izrazje pa je značilna manjša izrazna raznolikost: Dialektizmi v jeziku Jurija Dalmatina, Krško skozi čas, Krško, 1977, 87—98.

zastrtost besedotvornega pomena. Npr.: *inu je šhpuntal snotraj s'lejfom, inu je tla te hijhe potablal, Smrekovimi shaganizami* (I, 186 b); *Ti shalbash mojo glavo s 'Oljem, inu moj Pehar pcln natakajh* (I, 285 a) 'mažeč, maziliš'.

Večja ali manjša stopnja leksikaliziranosti besedotvornega pomena je ugotovljiva tudi pri drugih glagolih. Npr. *štupati meso* 'začiniti meso', *ublatiti noge* 'umazati noge', kar dokazuje tudi primerjava z Lutrom: *Ieft sim moje noge omila, koku bi je supet oblatila?* (I, 333 a) — *Jch habe meine Füsse gewasschen wie sol ich sie wider besuddeln?* (II/1155).

Številni primeri vzporednega nastopanja podstavnega samostalnika in tvorjenke v okviru iste povedi tipsko ne presegajo že znanih vzorcev. Najštevilnejši so primeri, kjer izpostavo upravičuje kakovostno pojasnjevanje podstavnega samostalnika: *shalbaj tvoje ozhy s'ozhesno shalbo* (III, 139 a). Zanimivi so primeri, kjer je izpostava kljub skladnosti z Lutrovo predlogo razvidno stilno pogojena. Z njo je dosežena simetrija, ritmična uravnoteženost, posredno pa poudarjeno tudi vsebinsko nasprotje. Npr.:

Dalmatin: *Ti néfi moje Glave s'ojlem shalbal; Ona je pak moje noge s'sahalbo* [prav: *sh-*] *shalbala* (III, 35 a);

Luter: *Du hast mein Heubt nicht mit öle gesalbet | Sie aber hat meine Füsse mit salben gesalbet* (III/2090).

4.2 'Obdelovati obdelati kaj/koga s tem, kar izraža PoSam': *brus-iti nožič* <'ostriti nožič z brusom', *gajžlati Jezusa* <'tepsti Jezusa z gajžlo', *lotati železo* <'spajati železo z lotom', *prešati vino* <'iztiskati vino s prešo' (pomen je razvit preko vmesne stopnje: *prešati grozdje* <'stiskati grozdje s prešo'). Isti besedotvorni pomen izpričuje tudi več sestavljenih glagolov, ki se v nesestavljeni obliki v Dalmatinovi Bibliji ne pojavljajo: *pokositi, raz-/skvasiti, razžagati, zarigljati, zažiglati pravico* (<*zažigalna pravica*) <'potrditi pravico z žiglom'.

Vršilec dejanja je praviloma oseba. Tožilniško izraženi predmet, na katerega je usmerjeno dejanje glagola, je običajno stvar, le pri *gajžlati* oseba. Oddaljitev od teh dveh stalnic je navadno znak prenesenega pomena ali pomenske širitve (npr. *En nuzhizh ta drugi brufsi, inu en Mosh tiga drusiga* (I, 326 b). Redke neprehodne rabe so opravičljive bodisi s sobesedilno naslovnitvijo, lahko pa kažejo na povečano stopnjo leksikaliziranosti pomena, npr.: *Kadar on sazhne gajshlati, taku on prece vbye* (I, 269 a);³⁶ *inu fo brali fvoje Vinograde, inu fo preshali, inu fo na ples delali* (I, 138 b).

Podstavnici samostalniki označujejo orodje (*brus, gajžla, kosa, preša, žaga*) ali snov (*kvas, lot*). Zveza *lotano železo* je terminološkega značaja, kar kaže tudi sopomensko besednozvezno nadomestilo iz Registra: *Lotanu shelésu* (Crajnki) *svarjénu shelésu* (Slovenki, Besjazhki) (III, CcVb).

Primerjava z Lutrom odkriva zastrtost besedotvornega pomena pri glagolu *razkvasiti* <'narediti kisló', na kar kaže tudi prevodno nastala istorečna zveza:

Dalmatin: *Inu fo vfi red Preshu/hniki, kakòr ena Pezh, katero Fijhtèr res-béli, kadar oméfsi, inu pufty Qvas /kusi resqvasiti* (II, 106 a);

³⁶ Japljev prevod citiranega primera: *Aku tépe, (bi kdó rekál) naj na enkrat omory* (3/574). Primerjava z Japljem kaže, da se je glagol *gajžlati* že v 16. stoletju uporabljal v pomenski vrednosti, ki se je prekrivala z besedotvornim pomenom, in v pomenski vrednosti, pri kateri je bila prav sestavina, karakteristična za besedotvorni pomen, že zastrtá.

Luter: *Gleich wie ein Backofen den der Becker heizet / wenn er hat ausgeknetet / vnd lesst den Teig durchseuren* (II/1580).

Istorečnost je včasih le navidezna, npr. *Vinu se v'přefhah vezh nepřefha* (II, 7 a): *preša* — 'prostor za stiskanje grozdja'; *preša* v vlogi podstavnega samostalnika — 'naprava za stiskanje grozdja'. S primerjanjem Dalmatinove Biblije in Lutrove prevodne predloge postaja jasno razvidna utečenost besedotvornega postopka, ki skoraj brezhibno vključuje tudi glagolski vid.

Ugotovljiva sta dva besedotvorna tipa: *PoSAm* + *-ati* (6 glagolov) in *PoSAm* + *-iti* (4 glagoli). Produktivnost sta ohranila do danes. Dve predponski sestavljenki v Bibliji spremljata samo glagol *brusiti* (*nabrusiti*, *zbrusiti*). Njegovega besedotvornega pomena ne spreminjata.

V vmesnih štirih stoletjih so glagoli s tem besedotvornim pomenom doživeli več sprememb. Iz zborne rabe je izginil glagol *gajžlati*. Nadomestil ga je besedotvorno enako strukturiran glagol *bičati*. Pri glagolu *zažiglati* je zamenjava tekla v smeri (*pečatiti*) *zapečatiti*.

5 Glag + Sam kot del primične sestavine

5.1 *Psovati* 'zmerjati s psom': *izlakotovati* < 'izčrpavati z lakoto'. Podstavn samostalnik je v obeh primerih del načinovne prislovne zveze, ki kot neobvezno okoliščinsko dopolnilo spremlja jedrni glagol. V prvem primeru označuje žival, v drugem pa stanje, kar je že znak, da glagola glede besedotvornega pomena nista povsem izenačena. Oba sta prisojevalna in prehodno rabljena. V vlogi vršilcev dejanja in predmetov je pričakovano pojavljanje oseb (oz. živih bitij v vlogi predmetov). Odstopi kažejo na preneseni pomen: *de bodo S. Evangeli islakotovali* (II, 95 a). Glagol *psovati* je bil že v 16. stoletju uporabljen z zastrtim besedotvornim pomenom. Na to kaže primerjava z Lutrom in ustreznični niz iz Registra. Npr. *špariti* (Crajnški) *pfuváti*, *pokarati*, *kleti* (Slovenški oli Besjzhki) (III, Dd II b); Dalmatin: *Sakaj jeft /lišhim, koku nyh veliku mene pfuje* (II, 37 a) — Luter: *DEnn ich höre wie mich viel schelten* (II/1309).

Glagol *psovati* je v Bibliji izpričan le v nesestavljeni obliki, *izlakotovati* pa le v sestavljeni. Oba sta se v rabi ohranila do danes.

5.2 *Križati koga* < 'dati/pribiti koga na križ': *slediti koga* < 'biti komu na sledi' ter le ilustrativno še *potiti* — *potovati* < 'biti na poti' iz tretjega stolpca v Registru (slovensko, bezjačko). Vsebinsko konkretni podstavn samostalnik so deli krajevnih prislovnih zvez, ki dopolnjujejo jedrna glagola *dati* (s konkretizacijo *pribiti*, ki jo narekuje biblijsko okolje) in *biti*. Glagola *križati* in *slediti* sta v Dalmatinovi Bibliji rabljena prisojevalno in prehodno. Netipični predmet signalizira preneseni pomen: *Kateri pak Criftufu /lišhio, ty krishajo ſvoje meſsu, sred njegovimi luſhti inu shejlami* (III, 104 a). Pri prehodnem glagolu *herpergovati* se odpira dvojna možnost pretvorbe ('dajati komu erperge' in 'imeti koga na erpergah'), s tem pa tudi različna razlaga besedotvornega pomena. Dileme za današnji čas ni potrebno reševati, saj je glagol, ki je imel v podstavi tujo samostalniško tvorjenko, že skoraj izginil iz rabe.³⁷

³⁷ Glede današnje rabe glagola *jerprgovati* prim. V. Gjurin, Pisna podoba besed v prvih dveh Trubarjevih knjigah, ki so danes žive le v nekonvencionalni slovensščini, 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6 (1986), Ljubljana, 463.

5.3 *Zimovati* < 'biti čez zimo'. Podstavní samostalnik označuje letni čas. V skladenjski pretvorbi kot del časovne prislovne zveze dopolnjuje jedrni glagol. Pravilnost take razvezave potrjuje obstoj sopomenskega opisa, s katerim je Dalmatin izmenično prevajal glagol *wintern* iz Lutrove Biblije. Dalmatin: *Inu kadar je ta Brud neleshozh bil, de bi zhes Sýmo tamkaj oftali* (III, 77 a) — Luter: *Vnd da die Anfurt ongelegen war zu wintern* (III, 2249).

Razen glagola *križati* so bili vsi drugi v Dalmatinovi Bibliji redko rabljeni. Majhno število primerov kot tudi odsotnost vzporednih tvorjenk daje slutiti omejeno produktivnost nakazanih besedotvornih vzorcev. Iz navedenih primerov je komajda mogoče izluščiti potencialno tvorbeno prodornejše priponsko obrazilo *-ovati -ujem*.

SUMMARY

A substantival base is determinable with a considerable certainty for almost one seventh of the approximately 3500 verbs in the Dalmatin Bible — a fact that testifies to a high productivity of this pattern of word formation. There are some 240 verbs derived by means of a suffix, and also approximately 220 prefixed verbs. Their word-formational meanings, determined by a syntactic transformation and verified by synonymous paraphrases in the Dalmatin Bible, demonstrate a variegation that does not lag far behind the situation in modern standard Slovene. The absence of the few shades of word-formational meanings that one could have also expected to find is a sign that they were not needed, rather than a sign of an impotence in word formation.

The base nouns of those verbs in the Dalmatin Bible that are word-formationally on the same level can be arranged into characteristic groups of related denominations, e.g.: terms denoting meteorological phenomena; terms denoting the agent's vocation or status; terms denoting results of verbal action; terms denoting materials, (musical) instruments, abstract notions, etc. Another connective feature is their identical valence, ascertainable by the concrete examples of use of verbs of identical word-formational meanings. Deviations from the syntactically typical patterns (e.g. predication instead of non-predication; transitivity instead of intransitivity; atypical subject, object or adverbial of circumstance) signalize semantic shifts that evolutionally more or less obscured the word-formational meaning. The degree of obscuration is often revealed through a comparison with Luther's translation (which served as a basis for Dalmatin's one).

The most frequent suffix is *-i-ti*, ranking first in eight, second in five, and third in two out of all identified word-formational meanings and shades of meaning. It is followed by *-a-ti*, ranking first in seven and second in six. Also frequent is *-ova/-ava-ti*, which appears in a double role: as a word-formative formant proper (*kraljovati*, *kmetovati*, *klagovati*) and as a means of secondary imperfectivization (*škoditi* — *škodovati*, *žmagati* — *žmagovati*, *krstiti* — *krščovati*). The *-ira-ti* suffix is rare. The suffixes are added to native as well as borrowed bases, which can themselves be complex (*gvantati*, *antovrtati*). Such a distribution of suffixes reveals analogies whose origin is difficult to determine.

The productivity of word-formative types can be measured also by the number of prefixed verbs. The word-formational meanings evincing the highest potential for prefixation are 'to be that which is denoted by the base substantive' and 'to do, perform or create that which is denoted by the base substantive'. When added to desubstantival verbs, the prefixes regularly change the meaning and the aspectual value of the verbs, but hardly ever their word-formational meaning (e.g. *koreniti se* 'to strike root' — *izkoreniti* 'to tear out by the roots'). More often than by prefixation, a change of the word-formational meaning is entailed by the derivation with the *se* morpheme (e.g. *siriti* 'to make cheese' — *usiriti se* 'to become cheese' or 'to get changed into cheese').

The ensuing centuries witness a depletion of verbs with borrowed substantives at their base. They were replaced by their native synonyms, which were rarely structured according to an identical derivational pattern (e.g. *gajžlati* — *bičati*, *gvantati* — *obleči*, *martrati* — *mučiti*, *troštati* — *tolažiti*, *zažiglati* — *zapečatiti*, etc.).